

Datum 2020-10-22
Dokumenttyp Yttrande
Ert diarienummer U2020/03811/S
Handläggare Robert Öberg

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg (SOU 2020:34)

Riksförbundet FUB är en intresseorganisation som arbetar för att barn, ungdomar och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna leva ett gott liv. Vi är cirka 26 000 medlemmar i läns- och lokalföreningar runt om i landet. Personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras anhöriga är medlemmar i FUB liksom många andra som delar vår grundsyn.

Sammanfattning

Riksförbundet FUB ser positivt på utredningens förslag men saknar ett tydligt funktionsrättsperspektiv och vill efterlysa en analys hur fritidshem och pedagogisk omsorg möter de behov som finns hos barn med intellektuella funktionsnedsättningar. Vi ser, liksom vid riksrevisionens granskning av grundsärskolan, att elever i grundsärskolan inte alltid beaktas vid utredningar och stödinsatser vilket innebär en risk att Skolverket och regering inte får information om de särskilda förhållanden som gäller för elever inom grundsärskolan. Det ger dessutom olyckliga signaler då elever och personal inom fritidshem och pedagogisk omsorg kan uppleva sig åsidosatta.¹

FUB ser, liksom utredarna i sin forskningsöversikt redovisar, en ökad segregation där elever i grundsärskolan inte deltar i ordinarie fritidshem utan är hänvisade till mindre enheter vilket bidrar till en ökad segregation mellan skolformer och elever. Det är en mycket oroande utveckling. Detta innebär också att valfrihet och närhetsprincipen frångås då elever kan bli hänvisade till fritidshem som i vissa fall kan ligga långt ifrån hemskolan.

Riksförbundet FUB har sedan länge påtalat vikten av en helhetssyn gällande elevens skoldag och där spelar fritidshemmet en oerhört viktig roll. Elever med intellektuell funktionsnedsättning ska erbjudas extra anpassningar, särskilt stöd med tillhörande åtgärdsprogram. Många elever behöver stöd i det sociala, i leken och under den ”fria tiden”. Därför behövs det finnas specialpedagogisk kompetens inom fritidshemmet, större flexibilitet med möjlighet att dela in i mindre grupper och mer personalresurser under hela fritidstiden. Fritidshemmen ska erbjuda lärmiljöer som är pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgängliga. Det gäller inomhus- såväl som utomhusmiljö. Elevassistentens roll behöver tydliggöras och stärkas. Det behöver finnas tid för pedagoger att ge elevassistenten handledning och stöd i pedagogiska metoder såväl som förhållningssätt. Elevassistenter ska vara delaktiga i planering tillsammans med övrig personal på fritidshemmet. För att elevassistenter ska kunna utföra sitt uppdrag är det nödvändigt med mer utbildning och fortbildning av yrkesgruppen.

¹ Grundsärskolans kunskapsuppdrag- styrning, stöd och uppföljning RIR 2019:13

I det följande utvecklar vi våra synpunkter på delar av förslaget.

3.6 Ett allmänt fritidshem på sikt?

Riksförbundet FUB delar utredningens bedömning att det på sikt bör införas en rätt för alla barn att delta i fritidshemmets undervisning.

4.5 VAL, 4.6 Grundläroverutbildningen

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag och bedömning. FUB vill understryka vikten av insatser för att öka behörigheten inom fritidshemmet. Behörigheten på fritidshemmen är fortsatt låg och FUB får indikationer om att behörigheten är ännu lägre på fritidshem för elever inom grundsärskolan. I många fall bedrivs undervisningen av elevassistenter och resurspersonal utan adekvat utbildning. FUB menar att kunskapen och kompetensen gällande elever med intellektuella funktionsnedsättningar måste stärkas. Lärare, elevassistenter och andra som arbetar med undervisning inom fritidshemmet behöver ha goda kunskaper om elever med intellektuell funktionsnedsättning och deras förutsättningar. Kurser om exempelvis funktionsnedsättningar, alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), specialpedagogik och normkritik bör därmed ingå i all läroverutbildning.

4.6.1 Läroplanen i fritidshemmet del 4 behöver förtydligas

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

Fritidshemmets verksamhet och undervisning är av stor vikt för vår målgrupp. FUB välkomnar en tydligare styrning av fritidshemmets uppdrag, organisation och ansvarsfördelning. Vi ser stora skillnader mellan skolor och kommuner och får via medlemmar signaler om att det är svårt att få en inblick i verksamhetens syfte och mål.

5.7 Det systematiska kvalitetsarbetet i fritidshemmet behöver förstärkas

5.8 Tematisk kvalitetsgranskning

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

FUB menar att den generella kvalitén på undervisningen inom fritidshemmet behöver höjas. Det har i flertalet granskningar och forskningsrapporter konstaterats att elever med intellektuell funktionsnedsättning möts av en undervisning som alltför ofta är omsorgsorienterad istället för kunskapsorienterad och vi efterlyser fler möjligheter att följa upp undervisningen inom fritidshemmet. FUB vill belysa vikten av att också följa upp fritidshemmets lärmiljöer och deras arbete med elever i behov av stöd. FUB välkomnar utredningens förslag att Skolinspektionen genomför tematiska granskningar och menar att detta är nödvändigt för att följa upp kvalitén och likvärdigheten inom fritidshemmet.

5.9 Utveckling av fritidshemmets verksamhet

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

6.1 Kommunernas resursfördelning

Riksförbundet FUB delar utredningens bedömning men vill understryka vikten av att kommunerna säkerhetsställer resurser med hänsyn till barn och elever med intellektuella funktionsnedsättningar så att de får det stöd de behöver för att klara sin skolgång.

6.2.3 Statsbidrag där fritidshemmet skulle kunna omfattas eller omfattas i högre grad än i dag

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag och ser mycket positivt på satsningar inom elevhälsan och specialpedagogik. Vi hör ifrån våra medlemmar att det ofta saknas möjligheter för extra stöd i form av resurs eller lärar- och elevassistenter inom ramen för fritidshemmen. FUB menar att tillgången till stöd är en förutsättning för att många elever med intellektuell funktionsnedsättning fullt ut ska kunna tillgodogöra sig undervisningen på fritidshemmet. Vi välkomnar utredningens förslag om att statsbidraget även ska gälla lärarassistenter.

7.3 Rektors roll för fritidshemmet är central

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

FUB anser att rektorer, som har ansvar för elever med intellektuell funktionsnedsättning, behöver specialpedagogisk kompetens med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. De behöver också ha goda kunskaper om elever med funktionsnedsättning och deras villkor i utbildningen.

Vi ser, genom kontakt med våra medlemmar, att skolledares kompetens och kunskap varierar stort och förordar utbildningsinsatser inom det befintliga rektorsprogrammet.

7.4 Bristande tid för planering

Riksförbundet FUB delar utredningens bedömning.

Vi ser, genom kontakt med medlemmar, lärare och elevassistenter, att bristen på planering, ställtid och verksamhetsutveckling är en oerhört viktig fråga och en förutsättning för att möta elever i behov av anpassningar och särskilt stöd.

7.5 Samverkan med förskoleklassen och grundskola

Riksförbundet FUB delar utredningens bedömning.

8.4.1 Ändamålsenliga lokaler, 8.4.2 Riktmärken för gruppstorlekar

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag och bedömning.

FUB ser positivt på utredningens arbete kring lärmiljöer utifrån ett barn- och funktionsrättsperspektiv. Vi ser tydligt att bristen på tillgängliga lärmiljöer och ökade barngrupper leder till en ökad segregering och motverkar skolans uppdrag att skapa ”en skola för alla”.

FUB anser att skolan ska erbjuda lärmiljöer som är pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgängliga. Det gäller skolans inomhus- såväl som utomhusmiljö. Det ska finnas tydliga krav på skolan och incitament för att verksamheten ska leva upp till kraven.

FUB anser att mindre klasser/grupper med färre elever är bra för många elever i undervisningssituationen. Skolan bör därför sträva efter mindre klasser/grupper och istället använda olika flexibla lösningar i undervisningssituationen för att möta elevers olika behov.

FUB vill understryka vikten av att beakta tillgänglighetsperspektivet redan i planeringen och utformningen av lokaler och verksamhet.

8.4.3 Fritidshemmet och arbetsmiljölagstiftningen

Riksförbundet FUB delar utredningens bedömning.

9.2.1 Elever bör kunna få extra anpassningar och särskilt stöd enbart inom ramen för undervisningen i fritidshemmet

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

FUB anser att alla elever ska få det stöd de behöver i skolan för att kunna delta i verksamheten utifrån sina egna förutsättningar och på lika villkor. Alla elever ska få möjlighet att nå så långt i kunskapsutvecklingen som möjligt.

9.3.1 Elever ska kunna ges plats i fritidshemmet om det behövs för att kunna nå läroplanens kunskapskrav

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

10.3.1- 10.3.4 Fritidshemmets möte med förenings-, kultur- och friluftslivet

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag och bedömning.

Vi ser att förutsättningarna för att ta del av förenings-, kultur och friluftsliv ofta är begränsat för barn med intellektuella funktionsnedsättningar och ser positivt på möjligheterna i utredningens förslag. FUB delar utredningens bedömning att fritidshemmet också bör ingå i satsningar som tex. Skapande skola och Rörelsesatsning i skolan. Vi ser att likvärdigheten kring elevers möjligheter att inom ramen för skolan och fritidshemmet få tillgång till både kultur- och idrottsaktiviteter varierar stort. FUB vill påminna om vikten av anpassningar och stöd för att elever med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga i fritidshemmets verksamheter. I mötet med andra samverkansparter är det därför oerhört viktigt att det finns resurser och att man planerar för det stöd eleverna behöver för att kunna vara delaktiga på lika villkor.

11.6.1- 11.7.3 Den pedagogiska omsorgens uppdrag

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

11.8 Etableringsstopp

FUB har inga synpunkter.

11.9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Riksförbundet FUB tillstyrker utredningens förslag.

För Riksförbundet FUB

.....

Harald Strand

Förbundsordförande

Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, FUB